

Нұрсейтова Г.Б.,
Курманалина Ж.Е.
**Құрылыс өнімінің сапасын
арттыру арқылы бәсекеге
қабілеттілікті жоғарылату**

Қазіргі уақытта Қазақстанда құрылыс сапасын арттыру мәселесі айтарлықтай өзекті болып табылады. Құрылыс кәсіпорындары қызметінде өнімнің сапасы маңызды көрсеткіштер қатарына жатады. Құрылыс сапасын арттыру мәселесі стратегиялық сипатта және құрылыс кәсіпорынының бәсекеге қабілеттілігіне әсер ететіндіктен өзекті мәселе болып қала бермек. Дегенмен, құрылыс кәсіпорындарының бәсекеге қабілеттілігін қалыпты деңгейде ұстау үшін сәйкес миссия, материалды техникалық база, білікті және ынталы персонал ғана емес, өндірісті ұйымдастыру және басқарудың, оның ішінде құрылыс өнімі сапасын тиімді басқарудың жақсы қалыптасқан жүйесі болуы қажет. Құрылыс өнімі сапасының артқанынан, құрылыс кәсіпорынының дамуын, ғылыми техникалық жетістіктерді енгізуін, құрылыс өндірісінің тиімділігінің артуын білуге болады.

Түйін сөздер: сапа, құрылыс өнімі сапасы, бәсекеге қабілеттілік, миссия.

Nurseitova G.B.,
Kurmanalina Zh.E.
**Increasing competitiveness
through increased product
quality in construction**

The question of the development of the quality of construction in Kazakhstan at the present stage of global theme. Product quality at work construction enterprises important indicators. The problem of the development of quality in the construction of a strategic nature and affects the growth of competitiveness of the construction companies. But, at the level of form construction capacity is needed in order to keep the competition of enterprises respectively mission needs, technical base material, knowledge and staff not only initiator within the enterprise must be an effective system of product quality control in construction. Improving the quality of products in the construction of a building affects the development of the enterprise, the introduction of scientific and technological innovation.

In article offers on improvement of quality of construction production by use of hi-tech construction equipment and domestic qualitative materials in the conditions of globalization are made.

Key words: quality, quality construction, strategy, mission, quality control.

Нұрсейтова Г.Б.,
Курманалина Ж.Е.
**Повышение
конкурентоспособности через
повышение качества
продукции в строительстве**

Вопрос о качестве строительства в Казахстане на современном этапе – глобальная тема. Качество работы предприятий строительства является важным показателем, имеет стратегический характер и влияет на рост конкурентоспособности строительных предприятий. Для этого необходимы техническое основание материала, знание и персонал не только внутри предприятия, должна быть эффективная система управление качеством продукции в строительстве, внедрение научно-технической новизны.

В статье сделаны предложения по повышению качества строительной продукции путем использования высокотехнологичной строительной техники и отечественных качественных материалов в условиях глобализации.

Ключевые слова: качество, строительство, стратегия, миссия, новизна.

**ҚҰРЫЛЫС ӨНІМІНІҢ
САПАСЫН АРТТЫРУ
АРҚЫЛЫ БӘСЕКЕГЕ
ҚАБІЛЕТТІЛІКТІ
ЖОҒАРЫЛАТУ**

Құрылыс саласына сапа менеджменті жүйесін енгізу мәселесі – қолданыстағы нормалар мен ережелерді техникалық сақтау мәселесі ғана емес, сонымен қоса Қазақстанның жаңа салынған құрылыс нысанында әрбір қазақстандықтың өмір сүру, кәсіпкерлікпен айналысу жайлылығы мен қауіпсіздік мәселесі болғандықтан, зерттеу тақырыбы бүгінгі таңдағы өзекті мәселелердің бірі [1].

Сонымен, құрылыс жүргізу өндірісінің дамуына әсер ететін факторларға: құрылыс өнімі мен қызметінің сапасы, инновациялық потенциал, сервистік қызмет көрсетуді ұйымдастыру, инвестициялық тартымды ахуал, материалдық, қаржылық, еңбек және басқа да өндірістік ресурстар, өнімді жабдықтау және өткізуді рационалды ұйымдастыру, құрылыс кәсіпорындарындағы еңбеккерлерді әлеуметтік қолдау жатады.

Сапа қазіргі таңда саяси, экономикалық және адамгершілік категориялар ретінде қалыптасты. Құрылыс өнімінің сапасы дегеніміз – азаматтардың денсаулығы, ыңғайлылығы және көңіл-күйі, сонымен қатар, тұрғызылған нысандардың қауіпсіздігі, сенімділігі, қаражат. Өнім сапасы кәсіпорын қызметінің маңызды көрсеткіштерінің қатарына кіреді. Ал өнім сапасын арттыру нарық жағдайында әрекет ете білуді, ғылыми техникалық жетістіктерді енгізгендікті, өндіріс тиімділігінің артқандығын білдіреді.

Құрылыс өнімдері сапасына жоғары талаптардың қойылуына құрылыс кәсіпорындарының басқаруына өзгерістер енгізуді міндеттейтін жаһандық нарық талаптары әсер етіп отыр. Өйткені, олардың нарықтық қатынастары құрылыс нысанының бәсекеге қабілеттілігін арттыруға бағытталған. Сондықтан, құрылыс үдерісінің барлық кезеңінде де өнім сапасының ғылыми-техникалық прогрестің жетістіктерімен деңгейлес болуын белсенді түрде қамтамасыз ету керек [1].

Сапалы құрылыс мәселесінде екі негізгі фактор рөл атқарады. Біріншісі, мемлекет тарапынан құрылыс саласын бақылау. Бүгінде құрылыстың барлық кезеңдерінде бақылау жер телімін бөлуден бастап, нысанды пайдалануға қабылдау және ғимаратты әрі қарай пайдалануға дейін мемлекет тарапынан үлкен назарды қажет етеді. Дегенмен, бұл бағытта оң өзгерістер бар. 2012 жылы ҚР Құрылыс істері және тұрғын үй-ком-

муналдық шаруашылық агенттігіне мемлекеттік Сәулет-құрылыстық бақылау және лицензиялау мәселелері бойынша жергілікті атқарушы билік органдарының (әкімдіктер) қызметтері мен өкілеттіктері берілді.

Екіншісі, еліміздің құрылыс алаңдарында тиісті тәжірибесі мен мамандығы жоқ адамдар жұмыс жасайды. Бүгінде Қазақстанда жұмысшы мамандықтағы мамандары (дәнекерлеушілер, бетоншылар, жөндеушілер, арматурашылар, тас қалаушылар) мен төменгі және орта буын басшыларының (бригадирлер, прораб, ауысым және учаске басшылары) өткір жетіспеушілігі байқалады. Дүниежүзілік сауда ұйымына кіруге дайындық ретінде Алматы облысы кәсіпорындарында ИСО халықаралық сапа менеджментін енгізу жұмыстары басталып та кетті. Өткен жылы 74 кәсіпорынға ИСО 9000-14000 халықаралық сапа стандарттары мен экологиялық менеджмент жүйелері енгізілсе, биылғы жылы 92 кәсіпорын халықаралық сапа стандарттары мен экологиялық менеджмент жүйелеріне сәйкес жұмыс істеп жатыр. Бұл көрсеткіш өткен жылмен салыстырғанда 65,6 пайызға артық [2].

Әртүрлі салалар менеджментінде қолданылатын халықаралық стандарттардың озық тәжірибелеріне – ИСО 9001 сапа менеджменті жүйесі, ИСО 14001 экологиялық менеджменті және т.б. жатады. Аталған стандарттардың талаптарын ескере отырып, сапаны жүйелі басқару және кәсіпкерлікті тұрақты дамыту стратегиясына сәйкес құрылыс кәсіпорындарында заманауи сапа менеджменті жүйесін енгізуге болады.

Сапа менеджменті жүйесінің енгізілуі кәсіпорындар мен тұтынушыларға талаптарға толық сәйкес келетін құрылыс өнімдерін ұсынуға және тұтынуға мүмкіндік беретіндіктен сенімділік береді. ИСО 9001:2001 стандартының сапа менеджменті жүйесіне қоятын талаптары кез келген өнеркәсіп немесе экономика секторында шығарылатын өнім категориясына қарамастан жаппай қолданылады. Бірақ, өнімге қойылатын талаптарды тұтынушылар немесе тұтынушы сұранысына сәйкес ұйымдар бекітеді. Өнімге қойылатын талаптар техникалық жағдайдан, өнім стандартынан, үдеріс стандартынан, келісім-шарттар мен регламенттерден тұруы мүмкін.

Құрылыс жүргізуші ұйымға сапа менеджменті жүйесін енгізу келесі үдерістерден тұрады: тұтынушылар және басқа да қызығушылығы бар жақтардың қажеттілігін ескеру, құрылыс өнімінің сапасына байланысты ұйым саясатын және мақсаттарын айқындау, сапаға қатысты мақсаттарға жету үшін үдерістер мен жауапкершілікті белгілеу, қажетті ресурстар көлемі мен сапасын айқындау және олармен қамтамасыз ету, әрбір үдерістің нәтижелігі мен тиімділігін анықтауға және бағалауға арналған әдістеме жасау, СМЖ-ін үнемі жетілдіріп отыру [2].

Алматы облысы – еліміздегі экономикалық тұрақты дамудағы өңір болып табылады және де облыс үдемелі және әртараптандырылған экономикалық құрылымымен сипатталады.

Соңғы бірнеше жылда облыста макроэкономикалық көрсеткіштер өзгерісінің оң динамикасын қамтамасыз ететін қолайлы экономикалық ахуал қалыптасты.

1-кесте – Алматы облысы ЖӨӨ-де құрылыс саласының үлесі, пайызбен

Көрсеткіштер атауы	2007 ж.	2008 ж.	2009 ж.	2010 ж.	2011ж.	2012 ж.
Алматы облысының ЖӨӨ, барлығы	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
оның ішінде:						
құрылыс	4,8	6,0	7,9	7,1	7,6	8,4
Ескерту: Алматы облыстық Сәулет және қала құрылысы басқармасының мәліметтері негізінде [2]						

ЖӨӨ құрылымында қарастырылып отырған уақыт кезеңінде облыс экономикасының нақты секторындағы мына салалар ең үлкен үлестік салмаққа ие болып отыр: өнеркәсіп, құрылыс, көлік және байланыс. Олардың ЖӨӨ көлеміндегі жиынтық үлесі 2007 жылғы 64,2 %-ды құраса, 2012 жылы 64,9%-ды құрады. Ал құрылыс

саласының үлесі соңғы жылдары орташа 7-8%-ды құрап, салыстырмалы түрде тұрақты болып отыр.

Алматы қаласында 2007-2012 жылдар аралығында 2872 пәтер пайдалануға берілген. Аймақта білікті дәрігерлерді тұрақтандыру мақсатында медицина саласы қызметкерлеріне арнап 50 пә-

терлік үй және бюджеттік сала қызметкерлеріне арналған 30 пәтерлік тұрғын үй құрылысы аяқталды. 2012 жылдың өзінде 420 жуық пәтер пайдалануға берілген.

Көпқабатты тұрғын үй салуға келер болсақ, арендалық тұрғын үйлердің құрылысына республикалық бюджеттен 789 млн теңге қаралса, осы бағытта облыстық бюджеттен 180 млн теңге бөлінді. Аталған қаржыға жоспарға сай 8,5 мың шаршы метр болатын 125 пәтер пайдалануға беріледі, яғни облыс орталығынан 24 пәтерлік 6 және 18 пәтерлік 4 көпқабатты тұрғын үй салынады.

«Қолжетімді баспана» бағдарламасы аясында республикалық бюджеттен 787, 04 млн теңге бөлініп, құрылыс жұмыстары жүргізілуде. Алдағы жылы жас отбасыларға берілетін жеті 50 пәтерлік, бір 40 және екі 30 пәтерлік тұрғын үйдің құрылысы басталады деп күтілуде [2].

2012 жылдың қорытындысы бойынша өңірдің 129 кәсіпорнына сапа менеджмент жүйесін енгізді, бұл өткен жылдың осы кезеңімен салыстырғанда 7,9 %-дан артық. Оның ішінде салалар бойынша: құрылыс материалдары мен құрылысқа – 88, мұнай химиясына – 10, металлургияға – 4, тамақ өнімдері технологиясына – 5, агроөнеркәсіптік кешен мен ауылшаруашылығына – 4, көлікке – 2, жеңіл өнеркәсібіне – 1. Қызмет көрсететін кәсіпорындар бойынша: басқа қызметтер – 8, ақпараттық коммуникация – 1, денсаулық сақтау – 1, білім беру – 1. Облыста экспорт болжанған 6 өнеркәсіпке менеджмент жүйесі енгізілген, бұл өткен жылдың осы кезеңімен салыстырғанда 100 % құрайды.

Құрылыс саласы қызметінде неғұрлым жоғары сапалық көрсеткіштерге қол жеткізу үшін аймақтағы «Қаз- Құрылыс» Акционерлік қоғамы ИСО 9001 – 2009 сапа менеджменті жүйесімен қызмет жасауда.

Мысалы, аймақ құрылысында өзіндік үлесі бар «Қаз-Құрылыс» Жауапкершілігі шектеулі серіктестігінің қызметіне тоқталамыз. Кәсіпорын Алматы облысындағы құрылыс индустриясы саласындағы тәжірибелі және алдыңғы қатарлы кәсіпорын. «Қаз-Құрылыс» жауапкершілігі шектеулі серіктестігінде алға қойылған мақсаттар мен міндеттерді іске асыру үшін және барлық жұмыстар мен жобаларды сапалы орындауға қажетті қуатты материалдық-техникалық базасы бар. Аумағы 0,35 га-ды құрайтын Алматы қаласындағы негізгі базасында: басты офис (2 қабатты ғимарат), жөндеу-механикалық бокс, цехтар, қойма және т.б. орналасқан. Жөндеу-механикалық цех темірден және пластикадан әртүрлі

бұйымдар және конструкциялар жасауға қажетті барлық құралдармен, ал механикалық учаске қажетті станоктар паркі мен білікті персоналмен жабдықталған. Сонымен қатар, «Қаз-Құрылыс» Жауапкершілігі шектеулі серіктестігінің жұмысшылардың жұмыс істеуіне және демалуына қажетті барлық жағдайы жасалған (тұрғын жайы, асхана) жылжымалы тұрмыстық базасы бар [2].

«Қаз-Құрылыс» Жауапкершілігі шектеулі серіктестігінің негізгі технико-экономикалық көрсеткіштері төмендегідей. Көрсетілген қызмет көлемінен түскен түсім 2010 жылы 195 442,6 млн теңге болса, 2012 жылы 115 977, 1 млн теңге болып, 89944,5 млн теңгеге немесе 61,4 %-ға күрт кеміген. Түсімнің кемуіне аймақтың құрылыс нарығындағы бәсекелестік жағдайында жұмыс көлемінің азаюы мен құрылыс фирмасының шаруашылық және ұйымдастырушылық іс-қызметіндегі кемшіліктер әсер еткен.

«Қаз-Құрылыс» серіктестігінің қызмет етуіндегі болып жатқан өзгерістер сапа менеджменті жүйесіне сыртқы және ішкі факторлардың әсерінен туындап отыр. Сапа менеджменті саясатының аясында енгізілген өзгерістерге басшылық тарапынан бағалаулар мен экономикалық талдаулар жасалынады.

Сонымен, отандық өнімнің бәсекеге қабілеттілігін жоғарылату, өндірісті жетілдіру және әртараптандыру мақсатында Алматы облысында индустриалды-инновациялық даму бағдарламасына сәйкес өңірде 2012 -2015 жылдарға арналған ИСО сапасының халықаралық стандартын енгізу бағдарламасы кезең-кезеңімен жүзеге асырылуда.

Бұл бағдарламаның мақсаты жоғары технологиялық және бәсекеге қабілетті өндірісті ұйымдастыру, өнімнің жаңа түрлерін шығаруды игеру, сондай-ақ әлеуметтік қиындықтарды шешу үшін қосымша инвестиция, технологияларды пайдалану есебінен өңірдің жедел дамуын қамтамасыз ету; облыс әкімінің басшылығымен үйлестіру және техникалық кеңес мәжілісін өткізу; ИСО сапасының халықаралық стандартын енгізу бойынша үйрету семинарларын өткізу. Мысалы, 2012 жылы Алматы облысында ИСО және т.б., бірл. стандарттарын игерген кәсіпорындар мен ұйымдар саны 120 болса, 2015 жылға қарай 140 дейін жеткізіледі деп жоспарлануда.

Қазіргі таңда отандық құрылыс саласының алдында ДСҰ-на мүшелікпен бірге келетін бәсекелестікке төтеп беру, ішкі және сыртқы нарықта өз ұстанымын сақтап қалу және бекіту, бәсекелестігі төмен факторларды болдырмау сияқты өнім сапасын арттыру мәселелері тұр [3].

2-кесте – Алматы облысында ИСО сапасының халықаралық стандартын енгізу бағдарламасының жүзеге асуы

Индикаторлар, көрсеткіштер атауы	2012 ж.	2013 ж.	2014 ж.	2015 ж.
Инновациялық-белсенді кәсіпорындар саны	12	16	20	23
2014 жылдарға енген жаңа технологиялар саны	4	5	7	9
Менеджмент жүйесінің халықаралық стандарт талаптарына сай сертификациясы мен енгізілген ұсыныстарды талқылауға арналған кәсіпкерлер мен дамушы институттар кездесулерінің саны	2	2	2	2
ИСО және т.б., бірл. стандарттарын игерген кәсіпорындар мен ұйымдар саны	120	126	132	140
Менеджменттің сертифицирталған жүйесін шетке шығаруға бағдарланған кәсіпорындар саны, бірлік	7	8	9	10
ИСО халықаралық стандартының сапасына сай келу сұранысын үйрету семинарларының саны	10	10	10	10
Инновациялық өнімді өндіру көлемі, млн тг.	67,5	68,0	69,0	70,0
Ескерту: Алматы облыстық Сәулет және қала құрылысы басқармасының мәліметтері негізінде жасалған болжам [2].				

Сапаның қалыптасуына әсер етуші факторларға құрылыс өнімі нарығын зерттеу, өнімге қойылатын талаптарды қалыптастыру, бастапқы шикізаттар мен материалдардың сапасы, жобалау сапасы, дайын өнімді бақылау жатады. Өнім сапасын ынталандырушы факторларға: өндірістің әлеуметтік және экономикалық мақсаты, басқару ерекшеліктері, баға қалыптастыру, еңбеккерлердің материалдық қызығушылығы, сапасыз құрылыс өндірісіне санкциялар жатады [4].

Құрылыс жүргізуші ұйымға сапа менеджменті жүйесін енгізу келесі үдерістерден тұрады: тұтынушылар және басқа да қызығушылығы бар жақтардың қажеттілігін ескеру, құрылыс өнімінің сапасына байланысты ұйым саясатын және мақсаттарын айқындау, сапаға қатысты мақсаттарға жету үшін үдерістер мен жауапкершілікті белгілеу, қажетті ресурстар көлемі мен сапасын айқындау және олармен қамтамасыз ету, әрбір үдерістің нәтижелілігі мен тиімділігін анықтауға және бағалауға арналған әдістеме жасау, СМЖ-ін үнемі жетілдіріп отыру.

Құрылыс саласының сапасына бақылау жасау тапсырыс берушілер мен инвесторларды шынымен де алаңдататын мәселе болып отыр. Мемлекеттік сараптама лау нысандарды жобалауда орын алуы мүмкін кемшіліктердің алдын алу, нысандардың құрылымдық және технологиялық қауіпсіздігін және нысандарда белгіленген жұмыс көлемі мен қаржы шығындарының шынайылығын қамтамасыз ету жөніндегі міндеттердің бүтіндей бір кешенін шешуге бағытталған шара. Құрылыс материалдарын өндіруші кәсіпорындар арасында тең құқықты бәсекелестіктің қалыптасуын және монополияға қарсы заңдылықтардың сақталуын басшылыққа алу қажет. Сондай-ақ кәсіпорындарға салық және кеден заңы, экология бойынша заңдық кеңестер беруді де жолға қою керек.

Қазақстан Республикасының барлық аймақтарында және Алматы облысында түрлі құрылыстар салу әлеуметтік мәселені шешу дегенді білдірер еді. Ең алдымен халыққа жұмыс көзі пайда болады, бұған қоса, ол облыстың экономикасын көтереді.

Әдебиеттер

- 1 Несіпбаев Ж.Н. Даму бағдарламаларына сәйкес құрылыс сапасын жақсарту мәселелері // ЖМУ Хабаршысы, №4 (36). – Алматы, 2012 жыл. – 174-176 б.
- 2 Адлер Ю.П., Шеметова С.Е. Путь к системе экономики качества // Стандарты и качество. – 2010. – №4. – С. 98-99
- 3 Басовский Л.Е., Протасьев В.Б. Управление качеством. – М.: ИНФРА-М, 2008. – С. 172-176.
- 4 Кобяк М.В., Скобкин С.С. Управление качеством в строительстве. – М.: Магистр, 2008. – С. 88-89.

References

- 1 Nesipbaev Zh.N. Damu bagdarlamasy//ZhMU Khabarshysy, №4 (36). – Almaty, 2012 zhyl. – 174-176 b.
- 2 Adler Yu.P., Shemetova S.E. Put` k sisteme ekonomiki kachestva // Standarty i kachestvo. – 2010. – № 4. – S. 98-99.
- 3 Basovskiy L.E., Protas`ev V.B. Upravlenie kachestvom. – M.: INFRA-M, 2008. – S. 172-176.
- 4 Kobyak M.V., Skobkin S.S. Upravlenie kachestvom v stroitel`stve. – M.: Magistr, 2008. – S. 88-89.